

Abstract

Authors: Linnéa Lindvall and Josefine Persson

Title: Genus i hemtjänsten - en studie om män och kvinnor som arbetar inom hemtjänsten.

Supervisor: Tove Harnett

Assessor: Anders Östnäs

The aim of our study was to examine the difference between how male and females, working in a home care profession, view their role. To be more specific, the gender dimension between staff members, descriptions of colleagues and their tasks.

In order to learn more about these issues, we conducted interviews with three men and three women. All, working as care givers, within the home environment. Each in different municipalities in Skåne, Sweden.

Regarding their tasks, it was understood that some were regarded as gender sensitive and uncomfortable. One task that was described as decidedly sensitive was, for male staff to help older women with personal hygiene, such as showering. This was also a dilemma as it was a part of the men's job description, but also because the person receiving the assistance has the right of self-determination.

The analysis also showed how the interviewees ascribed differentials in characteristics between male and female staff. Men were described as more physically strong whereas women were perceived as more empathetic, but also competitive. We based our study on two main theories; those were social construction/ gender and ethics.

Keywords: Social constructions, Gender, Ethics and Home Care.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Förord	4
1. Inledning/problemformulering	5
2. Syfte	5
3. Frågeställningar	5
4. Metod	6
4.1 Val av metod	6
4.2 Urval samt undersökningspopulationens avgränsningar	8
4.3 Metodens tillförlitlighet	9
4.4 Metodens begränsningar och förtjänster	10
4.5 Arbetsfördelning	10
5. Etiska överväganden	11
6. Tidigare forskning	12
6.1 Hur kön kommer till uttryck i tal och handling på ett sjukhem	12
6.2 Personalens uppfattningar och förhållningssätt till män och kvinnor inom demensvården	13
6.3 Kvinnor är omhändertagande	13
6.4 Ett historiskt perspektiv på omsorgsetik och kvinnosyn	14
6.5 Omsorgskvalitet i hemtjänsten	14
7. Teori	16
7.1 Sociala konstruktioner och genus	16
7.2 Etik och normer	17
8. Empiri & Analys	19

8.1 Introduktion till analys	19
8.2 Beskrivning av kollegor	20
8.3 Den empatiska kvinnan	23
8.4 Den starka och skämtsamma mannen	25
8.5 Beskrivning av arbetsuppgifter	29
9 Sammanfattning och slutdiskussion	39
Referenslista	41
Bilaga 1 Informationsblad	43
Bilaga 2 Intervjuguide	44

Förord

Vi vill tacka de personer som har ställt upp på att bli intervjuade. Vi vill även tacka de personer i vår närmsta omgivning som har haft förståelse för vårt uppsatsskrivande och uppmuntrat oss i situationer då vi har tappat motivation. Vi vill vidare tacka vår handledare för hennes engagemang, stöd och tålamod då vi ibland har varit osäkra i vårt skrivande.

Slutligen vill vi tacka och berömma varandra för ett gott samarbete. Vi kommer förmodligen se tillbaka på denna tid med positiv blick.

1. Inledning/problemformulering

Äldreomsorgen är ett serviceyrke som sedan länge har varit överrepresenterat av kvinnliga anställda. Westerberg skriver kopplat till en rapport från socialstyrelsen att ca 360.000 personer är anställda inom vården av äldre och funktionshindrade (Westerberg 2006:215). Nio av tio stycken vårdarbetare både inom hemtjänsten och allmänt inom vården är kvinnor. Detta kan vara en följd av att kvinnor förr arbetade i hemmet med vård och omsorg och att detta nu har flyttats till att bli en yrkesgrupp där kvinnorna blivit fast i gamla strukturer (Repstad 2004:129). Vissa menar att kvinnan förr ansågs finnas till för att tillfredsställa andras behov (Tollin & Törnqvist 2005:25). På senare år tycks antalet manliga anställda inom vården ökat även om de fortfarande är starkt underrepresenterade.

Kvinnor har traditionellt setts som omvårdare och det är därför av intresse att få kunskap om hur både män och kvinnor ser på sig själva och sitt arbete inom hemtjänsten. Framst att förstå mannens roll i ett kvinnodominerat yrke. Utifrån genusordningen står män trots utveckling mot jämställdhet över kvinnor i status och makt i samhället (Tollin & Törnqvist 2005:27). Trots att mannen är norm i samhället är det kvinnors definition av hur omsorgsyrket ska utföras som blir norm eftersom kvinnor dominerar inom vården (Storm 2008:8).

Med detta i åtanke föddes vårt intresse att undersöka hur män och kvinnor uppfattar sina arbetsuppgifter och kollegor inom hemtjänsten.

2. Syfte

Syftet med vår uppsats är att utifrån ett genusperspektiv analysera kring hur män och kvinnor beskriver sina roller i arbetet inom hemtjänsten.

3. Frågeställningar

Nedan följer vår huvudfrågeställning samt underfrågor till denna.

- Hur kommer kön till uttryck när hemtjänstens anställda talar om sitt arbete?

- Hur bemöter anställda inom hemtjänsten sina kollegor?
- Hur beskriver och talar de anställda om sina kvinnliga och manliga vårdtagare?
- Hur beskriver män och kvinnor sitt arbete och sina arbetsuppgifter inom hemtjänsten?

4. Metod

4.1. Val av metod

Till vår uppsats valde vi att göra en kvalitativ studie. Genom studien var målet att undersöka hur män och kvinnor beskriver sin roll och sina arbetsuppgifter inom hemtjänsten. Tanken var att ha en jämn fördelning mellan könen vilket var mer problematiskt att uppnå än vi hade väntat oss då kvinnor är överrepresenterade inom vårdförskolan och det var svårt att tillgå ett stort antal män. Vi valde att använda oss av det som Bryman benämner som en semistrukturerad intervju (Bryman 2002:301). Denna typ av intervju gav oss möjlighet att inrikta sig på ett tema samtidigt som intervjupersonerna fick möjlighet att utforma svaren efter eget önskemål.

Vi anser att en semistrukturerad intervju gjorde det enklare för oss att genomföra en dialog med intervjupersonerna. Att arbeta genom att ha en dialog var positiv då intervjupersonerna gavs möjlighet att ta upp aspekter ur sitt arbete som de ansåg var viktiga. Det utformades innan intervjuerna det som Bryman benämner som en intervjuguide. Vi gjorde en relativt strukturerad lista med frågor kopplade till de frågeställningar vi vill beröra. På så vis fanns en viss struktur på våra intervjuer vilket vi anser underlättade för både oss och intervjupersonerna att föra en flytande dialog genom hela intervjun.

Utgångspunkten var att intervjuerna skulle ta cirka 60 minuter. På provintervjuerna visade det sig dock att våra frågor inte var tillräckliga för att få ihop en så lång intervjutid. Efter provintervjuerna lade vi därför till ett litet antal frågor i vår intervjuguide. Det visade sig att trots detta tog våra intervjuer enbart mellan 25-45 minuter. Vi anser att detta är något positivt då det visar att våra intervjuer flöt på bra. Samtidigt har vi övervägt om vi ställde för få frågor och följdfrågor. Med hänsyn till detta fick vi dock svar på de frågor som vårt syfte bygger på och är således nöjda intervjuerna.

Vi spelade vidare in våra intervjuer med hjälp av en diktafon eftersom det bidrog med att det sedan var lättare att sammanställa vårt intervjumaterial. En av intervjuerna har ägt rum i

hemtjänstens fikarum, två av intervjuerna har ägt rum hemma hos intervjupersonerna, en intervju ägde rum på ett café och två intervjuer har ägt rum i våra bostäder. Intervjun som ägde rum i hemtjänstens egen lokal bidrog till minskat fokus då personer ständigt gick förbi då det fanns glasdörrar där vi satt och intervjuade. Det som var positivt var att ingen kom in och störde och att det bidrog till en neutral miljö då intervjuerna inte var belägna i någons hem.

Intervjuerna som genomfördes hemma hos intervjupersonerna bidrog till en väldigt lugn och avslappnad miljö. Intervjupersonerna verkade uppskatta att vi kunde komma hem till dessa eftersom det var mindre tidskrävande för intervjupersoner då den inte behövde ta sig någonstans. För att se till konsekvenser kring att befinna sig i intervjupersonen hem kan det uppkomma situationer där exempelvis andra familjemedlemmar inverkar störande på intervjun och det blir således problematiskt att hålla fokus både för intervjuperson och för den som är intervjuare.

Intervjun som ägde rum på ett café bidrog till en del brus i bakgrunden. Detta var inte något som störde när intervjun genomfördes, men när intervjun sedan skulle transkriberas var det svårt att uppfatta vissa ord. Anledningen till att intervjun ägde rum på ett café var att intervjupersonen önskade detta. Vi var kritiska till platsen eftersom vi var rädda att där skulle vara mycket folk och att det skulle vara störande på caféet men vi såg inte detta som anledning nog till att inte försöka genomföra intervjun eller föreslå en annan plats.

De två intervjuerna som ägde rum i våra hem bidrog även de till en lugn miljö. Det gav för oss en möjlighet att se till att det inte fanns några störningar eller brus i intervjumiljön. Det uppfattades som att de två intervjupersonerna kände sig trygga i våra hem trots att de inte befann sig i en för dem välkänd miljö.

Att intervjuerna utfördes på olika platser upplever vi inte som något negativt. Intervjuerna genomfördes utan att det uppstod några problem under intervjutiden.

Efter att intervjuerna var gjorda transkriberade vi dessa. Detta gjordes ganska tätt efter genomförandet av intervjuerna eftersom vi ville ha kvar i minnet vad intervjupersonerna sagt då det är lättare att uppfatta ord när man sitter ansikte mot ansikte med någon. Trots detta var det problematiskt att transkribera intervjuerna då det vid vissa tillfällen var svårt att uppfatta vad intervjupersonerna sa. Vidare tog det väldigt lång tid att transkribera intervjuerna ordagrant vilket bidrog till många funderingar om ifall vi skulle vara mindre noggranna i vår

transkribering. Vi övervägde båda alternativen men kom fram till att fortsätta skriva intervjuerna ordagrant då detta sedan var till nytta då intervjuerna kodades.

4.2. Urval samt undersökningspopulationens avgränsning

Westerberg skriver att det under de senaste årtiondena skett en förändring inom hemvården. Vårdbehovet har ökat då vårdtagarna blir allt äldre, bor hemma längre och behöver mer hjälp och stöd i hemmet (Westerberg 2006:218). Vi har en förståelse av detta fenomen då vi båda är anställda inom hemtjänsten i två olika kommuner i Skåne. På dessa arbetsplatser är både kvinnor och män anställda. Vi hade från början tänkt intervjua fyra män och fyra kvinnor från hemtjänsten i två små kommuner i Skåne. Då vi hade svårt att få tag på personer och tider som passade intervjuerna fick vi utöver de två kommunerna vi från början valt att inrika oss på intervjua personer från en annan närbelägen kommun. Vi beslutade att minska antalet intervjuer till sex stycken på grund av svårigheten med att finna personal som kunde tänka sig att delta vid en intervju. Det resulterade slutligen i som tidigare nämnt sex intervjuer där tre är kvinnor och tre är män. Den största svårigheten fann vi i att hitta män som ville delta detta då det är få män som arbetar inom hemtjänsten. Vidare blev dessutom en del planerade intervjuer inställda eller framflyttade på grund av hinder som uppstod. Exempelvis så som att intervjupersonen skulle på brandutbildning med arbetet, vilket vi självklart hade overseende med.

Vi ville ha intervjuer med en varierande ålder för att få en så stor spridning som möjligt med till exempel olika lång arbetslivserfarenhet. Detta var också ett dilemma då de enhetschefer vi kontaktade inte kunde ge oss några förslag på intervjuer. Enhetschefen i en av kommunerna tog desutom väldigt lång tid på sig att kontakta oss med svar om de hade någon vi kunde intervjua. Således fick vi fråga de personer vi kunde genomföra en intervju med om de kände någon annan person av hemtjänstens personal som vi kunde intervjua. På så vis blev vårt urval väldigt selektivt och detta gjorde att alla de vi intervjuade var relativt unga. Med relativt unga menar vi att majoriteten av de intervjuade hade en ålder under 30. Bland de vi intervjuat är vissa undersköterskor och vissa är vårdbiträden. Av dessa är en del timanställda, somliga är vikarier och några är fast anställda med olika lång arbetslivserfarenhet. Vi kontaktade som tidigare nämnt först deras enhetschefer och visade ett informationsblad vi skrivit som säkerställer anonymitet och förklarar vår studie i stora drag. Då vi fått godkännande om att intervjua deras personal sökte vi själv upp de personer vi

intervjuade och bad dem att underteckna att de tagit del av informationen på vårt informationsblad.

Då vi själv arbetar inom hemtjänsten i berörda kommuner försökte vi i så stor utsträckning som möjligt intervjua kollegor som *inte* arbetar i samma arbetslag och arbetsgrupp som vi gör. Detta eftersom vi tror att en tidigare relation till intervjupersonerna kunde medföra svårigheter för oss att ställa frågor och svårigheter för de vi intervjuade att svara sanningsenligt på frågorna. Vi inriktade oss således på att intervjua personer vi inte tidigare haft ett nära samarbete med. Detta blev möjligt då det finns olika enheter så som kvällspatruller, personer som enbart arbetar dag och personal som enbart arbetar natt inom hemtjänsten. Vi har inte varit verksamma inom alla dessa enheter och intervjuade främst varandras kollegor. I majoriteten av intervjuerna var vi båda delaktiga.

4.3. Metodens tillförlitlighet

May skriver om reliabilitet vilket innebär att samma resultat uppnås om undersökningen som görs upprepas på samma vis vid ett annat tillfälle. Validitet innebär i sin tur att undersökningen mäter det som den avser att mäta (May 2001:95-96). Bryman menar att reliabilitet är svårt att uppnå då det kommer till kvalitativa studier då det inte går att genomföra en exakt likadan intervju igen. Han skriver vidare att det han benämner som intern validitet är en styrka inom den kvalitativa forskningen då intervjuaren kan säkerställa en överensstämmelse mellan observationer och begrepp eftersom det finns en långvarig närhet till intervjupersonen. Extern validitet innebär i sin tur i vilken utsträckning resultaten kan generaliseras till andra situationer och miljöer. Detta är mer problematiskt inom kvalitativ forskning då forskaren ofta har ett begränsat urval av intervjupersoner (Bryman 2002:257-258).

Utifrån vår undersökning blev det inte möjligt att säga att det resultat vi kommit fram till har en hög extern validitet då det inte går att generalisera vårt resultat till andra kommuner. Dock utformade vi frågor som var öppna och som intervjupersonerna berättade att de hade lätt för att förstå. För att försäkra oss om att frågorna höll vårt uppsatta mål genomförde vi först provintervjuer och tillfrågade vår handledare om kvalitén med jämna mellanrum.

Bryman menar att man inte kan få någon hög reliabilitet genom kvalitativa forskningsmetoder eftersom man inte kan genomföra exakt samma studie upprepade gånger. Han skriver vidare att extern validitet skapar begränsningar eftersom man inte kan överföra resultatet från en studie inom en verksamhet till en annan liknande verksamhet (Bryman 2002:257-258, 270). Detta är något vi har reflekterat över och kommit fram till att den interna validiteten och grundligheten i intervjuerna var av högre vikt för oss.

4.4 Metodens begränsningar och förtjänster.

Begränsningar i vårt val av metod fann vi genom att vi har haft ett visst hinder i form av tidsbrist som gjorde att vi inte kunde intervjua så många personer. Det var dessutom en del personer som inte ville delta i undersökningen och en av dessa berättade för oss att den hellre hade deltagit om intervjun hade besått av kryssfrågor.

En förtjänst med att vi hade ett färre antal intervjupersoner var att de gick att gå in mer på djupet i varje intervju. Bryman menar att den kvalitativa forskningen skapar mer djup än bredd (Bryman 2002:260). Detta djup är något vi ansåg var positivt då vi gärna ville veta hur hemtjänstpersonalen uppfattar sina arbetsuppgifter och sin arbetsmiljö. Samtidigt hade det varit intressant och säkert givande att beröra en större undersökningspopulation då vi hade fått mer generaliserbara resultat på det sättet.

Något vi anser vara positivt är att eftersom vi som intervjuade är verksamma inom vården bidrog detta till att vi hade lättare för att sätta oss in i de situationer som intervjupersonerna beskrev. Bryman menar att genom en minskad struktur på intervjun kan det vara lättare att fånga upp det perspektiv som intervjupersonen förmedlar (Bryman 2002:268). Detta medförde även en ökad flexibilitet på intervjuerna där vi som intervjuare hade en större möjlighet att ändra inriktning och fokus om de behövdes under tiden vi genomförde intervjuerna. Exempel på följdfrågor vi ställde var: vill du utveckla, kan du berätta mer om, kan du ge exempel på och så vidare. Även andra följdfrågor som dök upp och som var relevanta för de ämnen vi diskuterade ställdes under intervjuerna.

4.5 Arbetsfördelning.

Vi träffades vid ett flertal tillfällen under arbetets gång. Detta medförde att vi gjorde det mesta gemensamt och få uppgifter blev uppdelade på den ena eller den andra. Det enda vi delade upp var transkriberingen av intervjuerna. Då vi transkriberat intervjuerna mejlade vi det färdigställda intervjumaterialet till varandra så att vi båda kunde ta del i alla intervjuerna. Vi transkriberade hälften av intervjuerna var. Vi har trots att vi träffats vid åtskilliga tillfällen fördelat arbetsuppgifterna genom att en av oss har skrivit mycket och den andra har kontaktat intervjupersoner samt sökt litteratur. Båda har varit närvarande vid dessa tillfällen och vi har fört en diskussion kring hela vårt genomförande.

Vi tycker att det har fungerat bra och att fördelningen var lämplig då en av oss har lättare för att exempelvis prata i telefon medan den andra anser att det är mindre svårt att formulera sig skriftligt. Som sagt har ingenting gjorts utan den andres medverkan och godkännande.

5. Etiska överväganden

Enligt May innebär etik en rättvishet i förhållande till de personer som berörs av forskningen. Det handlar vidare om normer som finns i samhället som inbegriper vad som är acceptabelt och inte (May 2001:80-81). Utifrån detta har vi varit noggranna med att berätta för våra intervjupersoner och andra inblandade parter så som enhetschefer och arbetslagsledare vad vår undersökning handlar om och vad vi ska använda resultatet till.

Utifrån konfidentiellkravet kommer våra intervjupersoner att vara anonyma. Bryman menar att det är av högsta vikt att intervjupersonen får reda på att allt som sägs och observeras kommer att behandlas konfidentiellt (Bryman 2002:306). Då kommunerna vi berörde är små och det finns ett begränsat antal anställda inom hemtjänsterna i berörda kommuner har vi inte skrivit i vilka tre kommuner vårt insamlade av material har ägt rum.

Vetenskapliga rådets forskningsetiska principer beskriver att om datan som samlas in är väldigt detaljerad finns möjlighet att identifiera vissa individer trots att namn inte nämnt (Vetenskapliga rådets forskningsetiska principer 2002:13).

Våra intervjupersoner fick vidare möjlighet att avsluta sitt medverkande i vår undersökning om de önskade och då utan nämnvärd anledning. Att delta i vår intervju var således helt på frivillig grund. Detta i överensstämmelse med vetenskapliga rådets forskningsetiska principer

om samtycke (Vetenskapliga rådets forskningsetiska principer 2002: 9). För att skydda vårdtagarna har både vi och intervjupersonerna tystnadsplikt.

Vidare har vi även arbetat utifrån nyttjandekravet på så vis att den information vi samlat in från varje enskild intervjuperson enbart kommer att användas till den undersökning vi genomför till denna uppsats. Ingen av den information vi samlat in under intervjuerna blir offentligt tillgänglig (Vetenskapliga rådets forskningsetiska principer 2002). Detta meddelade vi även våra intervjupersoner i det informationsbrev de fick ta del av innan intervjun.

6. Tidigare forskning

Nedan ska vi belysa tidigare forskning som vi anser är relevant till vårt uppsatsarbete.

Forskningen handlar således om äldrevård, omvårdnad eller/och genus. Vi har valt att samla in kunskap om förhållanden för manliga och kvinnliga vårdarbetare utifrån genus teorier, socialkonstruktionism, samt vårdyrket som vi valt att göra något avgränsat till hemtjänsten.

Svenska sökord vi har använt oss av: vårdtagare, äldre, äldreomsorg, genus, personal inom vården, män inom vården, sociala konstruktioner.

Engelska sökord: social construction och gender.

Vi har använt oss av vetenskapligt material som vi sökt på Swepub och SocIndex. Vi hittade bland annat en studie av Palle Storm från 2008. Denna studie belyser i stor utsträckning ett liknande område som vi belyser och därför hittade vi via hans referenser en rad andra studier som var relevanta för vårt ämne och som vi sedan har använt oss av i texten. Böckerna vi har använt oss av är kurslitteratur från socionomprogrammet samt kurslitteratur kopplat till genusprogrammet. Dessa böcker har vi bland annat funnit via universitetsbiblioteket i Lund.

6.1 Hur kön kommer till uttryck i tal och handling på ett sjukhem

Palle Storm analyserar etnicitet, sexualitet och hur kön kommer till uttryck i tal och handling på ett sjukhem (Storm: 2008: 3-4, 117). Han intresserar sig för både kvinnor och män (Storm

2008:7). Vidare menar storm att kön är något som alltid finns närvarande i omsorgsarbete och att det har olika stor betydelse i olika situationer i arbetet. Genom ett historiskt perspektiv menar Storm att kvinnan och omsorgsyrken nästan kan beskrivas som en symbios vilket sätter normen för denna yrkeskategori. Därmed blir mannen den avvikande inom omsorgsyken. Storm beskriver vidare att det skapas förväntningar hos likaväl personal som vårdtagare och även dessa emellan kopplat till begreppet kön. Han menar att det finns skillnader i att ge hjälp till en kvinnlig respektive en manlig vårdtagare och även hos personalen på så vis att arbeta tillsammans med en kvinna eller en man. Detta visar ett mönster på att etablerade normer och förväntningar är svåra att förändra (Storm: 2008:126-127).

6.2 Personalens uppfattningar och förhållningssätt till män och kvinnor inom demensvården

Nilsson-Motevasel (2006) skriver till skillnad från Storm (2008) om vårdpersonalens uppfattning om män och kvinnor inom demensvården. Nilsson-Motevasels studie bygger på observationer samt intervjuer med personal inom demensvården (Nilsson-Motevasel 2006:2). Hon menar att vi ofta möter andra och behandlar varandra i relation till kön, så även inom vården. Kön är en social konstruktion och Nilsson-Motevasel belyser hur detta spelar in även inom demensvården. Både manlig och kvinnlig personal arbetar olika beroende på vilken strategi de har i sitt omsorgsarbete. En del av personalen i studien upplever att maliga vårdtagare kan vara mer aggressiva medan kvinnliga vårdtagare upplevs som mer besvärliga och gnälliga. Därav menar Nilsson-Motevasel att personalen har olika uppfattningar om kön och således bemöter man vårdtagarna olika. Vidare menar författaren att kvinnan upplevs som norm inom demensvården och hon belyser även att kvinnlig personal och kvinnliga vårdtagare kan ha mer gemensamma minnen vilket ger dessa en specifik gemenskap. När det gäller att sätta fokus på de manliga vårdtagarna kan man istället se att den kvinnliga personalen har ett flörtigt beteende mot dessa. Genom detta kan man se att kön ständigt är av betydelse och det läggs olika fokus i personalens arbete gentemot vårdtagarna (Nilsson-Motevasel 2006:9).

6.3 Kvinnor är omhändertagande

Sandra Butler (2009) skriver att näst intill enbart kvinnor arbetar inom hemtjänsten och står för omvårdnadsbiten i samhället. Butler (2009) belyser hur samhället kan stödja hemvårdspersonalen och hur upplevelser av arbetet kan skilja sig mellan olika åldersgrupper.

Hon belyser dessutom löner inom yrket samt bristen på personal. (Butler 2009:277). Butler (2009) menar att det är svårt att rekrytera personal till hemtjänsten då arbetet innebär mycket psykisk samt emotionell stress (Butler 2009: 277). Under de senaste decennierna har preferensen att äldre personer ska få bo hemma så länge som möjligt ökat. Det är sannolikt att den trenden kommer fortsätta vilket kommer bidra till ett ökat behov av hemtjänstpersonal. Hemtjänstpersonalen beskrivs vidare som de minst kunniga och mest marginaliserade gruppen inom sjukvården (Butler 2009:278).

Butler (2009) menar vidare att samhället behöver hitta nya sätt att locka personal till hemtjänsten samt att få de som arbetar att vilja vara kvar. Hon skriver dock att hemtjänsten är en god träff för vissa av de kvinnor som arbetar inom yrket då det finns möjlighet att påverka sitt schema. Dock står hemtjänsten inför många utmaningar, inte minst på grund av den låga lönen och att många har för få arbetstimmar vilket bidrar till att de får arbeta på fler än ett jobb. Att samhället ser hemtjänsten som ett kvinnoarbete som inte kräver någon utbildning eller kunskap är vidare inte positivt för rekryteringen av personal (Butler 2009:291).

6.4 Ett historiskt perspektiv på omsorgsetik och kvinnosyn

Odén (1998) konstaterar att sex olika länder i Europa bygger upp sin välfärd utifrån sociala och kulturella traditioner. Hon belyser vidare kvinnoperspektivet och det etiska perspektivet under olika tidsepoker bland annat vikingatiden och medeltiden (Odén 1998:31). Odén (2009) lyfter fram en tidsaspekt för vård och omsorg. Hon menar att varje tidsperiod har arbetat för att förbättra omsorgen från föregående period och försöka minska den problematik som har funnits. Det har genom tiderna ansetts vara människors skyldighet att ge omsorg åt de som är svagare. Koden för omsorg kan dock komma i konflikt med andra värden i samhället så som jämställdhet mellan män och kvinnor och de svagas rätt till ett självständigt samt värdigt liv (Odén 1998:45).

6.5 Omsorgskvalitet i hemtjänsten

Eliasson-Lappalainen & Szebehely (1998) belyser bland annat vad som är bra med hemtjänsten och hur hemtjänsten har förändrats under de senaste decennierna samt vad

konsekvenserna av dessa förändringar är (Eliasson-Lappalainen & Szebehely 1998:124). Sedan 50-talet har hemtjänsten utvecklas till en offentlig äldreomsorg. Ett måste idag inom hälso- och sjukvården är dessutom att arbetet kvalitetsäkras. Dock hotas kvaliteten då omsorgen idag sparar in på pengar och omfattas av nedskärningar med mera (Eliasson-Lappalainen & Szebehely 1998:125-126). Eliasson-Lappalainen & Szebehelys (1998) artikel belyser hur möten i hemvården uppfattas av både personalen och vårdtagarna samt hur förändringar i välfärden påverkar hemtjänsten.

På senare tid påstås det att rätten att bo kvar hemma även om inkomsten inte räckt och trots tillgång till anhöriga ökat för de äldre. Idén med hemtjänsten har varit att de gamla skulle ges möjlighet att få hjälp i sitt eget hem vilket skulle bidra till en ökad valfrihet för de äldre. Individen skulle erkännas i dagens hemtjänst (Eliasson - Lappalainen & Szebehely 1998:127). Trots detta hotas hemtjänsten idag genom att den har blivit mindre rättvis och en mindre generell del av välfärden, hjälpen ges mindre på de gamlas villkor (Eliasson - Lappalainen & Szebehely 1998:137). Kostnadseffektivitet tränger ut omsorgen och marknadsanpassning har blivit viktigare än individanpassning (Eliasson - Lappalainen & Szebehely 1998:150).

Storm skriver att många män tidigare inte vågade söka till vårdutbildningar eller vårddyrken på grund av fördomar i samhället (Storm 2008:8, 119). Han beskriver vidare hur egenskapen att vara omsorgsinriktad är tydligt kopplat till att vara kvinna (Storm 2008:118). Något han även belyser är att många kvinnor har lättare för att identifiera sig med sina kvinnliga vårdtagare än med sina manliga vårdtagare. Dock menar han att många kvinnor anser att det är lättare att utföra arbete hos en manlig vårdtagare då männen inte anses ha lika höga krav på utförandet som kvinnorna. Storm belyser vidare att både kvinnliga och manliga vårdtagare kan tycka att det känns problematiskt att ta emot hjälp från manlig personal. Vissa av manliga vårdtagare blir till och med aggressiva mot manlig personal. Detta är tätt sammankopplat med konstruktionen om att kvinnor ska stå för omsorgen (Storm 2008: 102-104).

Storm belyser att en del kvinnliga anställdas teori på att vårdtagarna hellre vill ha hjälp av en kvinnlig än en manlig vårdarbetare bygger på deras antagande om att en kvinnlig vårdtagare inte vill visa sig naken för en man samt att en manlig vårdtagare inte vill visa sig svag inför en annan man (Storm 2008: 102-104). Storm menar även att manlig personal belyser att många kvinnliga vårdtagare känner obehag vid det faktum att en man ska utföra deras intimhygien. Storm menar att detta bidrar till en konflikt mellan att männen inte kan se sig själv som erkända omsorgsarbetare och att vårdtagarna har rätt att bestämma över sina egna kroppar.

Storm pekar således på att det finns konstruktioner bland vårdpersonal och vårdtagare som bidrar till att manlig personal blir stigmatiserad inom vården på grund av föreställningar om könsskillnader (Storm 2008: 107-108).

Motevasel skriver om den rationella strategin som är könsneutral och den emotionella strategin som ser skillnader mellan kvinnliga och manliga vårdtagare genom att till exempel se männen som mer dominanta. Hon skriver vidare om den pedagogiska strategin som även den gör skillnader mellan kvinnor och män där det är relativt vanligt att den kvinnliga personalen flirtar skämtsamt med de manliga dementa samt den individuella strategin som ser till individen och inte sjukdomen. Således finns det personal inom vården som inte anser att det finns någon könsskillnad. De som ser könsskillnader anser bland annat att de kvinnliga vårdtagarna är gnälligare än de manliga och att de manliga vårdtagarna blir argare än de kvinnliga (Motevasel 2006: 5-9).

Malmsten belyser dock att det inte finns några färdiga regler om hur man ska agera inom vården, det finns inga fasta rutiner då personer är olika och har olika uppfattningar och värderingar. Omsorgen kan genom detta bli utan reflektion över hur vårdtagarna och annan personal ser på arbetet inte minst då arbetet sker under tidspress således blir det viktigt att ha outalade och uttalade normer om hur man bör vårda en person (Malmsten 2007:30).

7. Teori

7.1 Socialkonstruktionism och genus

Vi har valt att använda oss av socialkonstruktionism som teori eftersom vi anser att den kan överlappa det vi vill belysa både vad det gäller de skillnader som anses finnas mellan kvinnor och män och hur kvinnor och män skapas och får en könsidentitet. Det är intressant att ha i bakhuvudet att synen på kön och genus hade kunnat vara helt annorlunda om vi utgår från att dagens syn på genus är socialt konstruerad. Vad som också är värt att belysa är att sociala konstruktioner kan förändras. Den personal som vi intervjuade har förmodligen olika syn på vad som definierar en kvinna och en man än vad deras vårdtagare har. Detta på grund av att de tillhör olika generationer. Genus är något vi anser är nära sammankopplat till det område vi har valt att undersöka.

Sociala konstruktioner skapas utifrån hur vi talar om saker, språket är därför en central del inom teorin. Synen på hur verkligheten ska beskrivas är under ständig diskussion vissa menar

dock att ontologiska frågor (frågor som rör verklighetens natur) bör undvikas. Vad som är problematiskt och motsägelsefullt för konstruktionister är att de beskriver allting som sociala konstruktioner men samtidigt menar att vad de säger är en sanning. Sociala konstruktioner är problematiska att förstå då man inte kan betrakta en tolkning av världen som mer sann än en annan därför finns det svårigheter med att säga vad som är kunskap (Barfoed 2008:49-53). Vi har således belyst våra intervjupersoners tolkning av vad som är manligt och kvinnligt.

Johnson (2001) skriver att Wenneberg menar att konstruktionismen kan ses som ett kritiskt perspektiv med syfte att ifrågasätta sådant som anses vara naturligt. Det naturliga hade enligt honom kunnat vara något annat. Konstruktionism kan vidare ses som en social teori som har i syfte att skapa förklaringar av den sociala verkligheten (sid 109).

Genus är socialt konstruerat då genus till skillnad från biologisk kön består av socialt förvärvade egenskaper (Tollin & Törnqvist 2005:114) För att belysa att genus är någonting som konstrueras kan det ibland kallas för "doing gender" genus anses skapas via interaktioner. Platsen och den sociala miljön är således viktig för hur genus konstrueras (Isaksson 2010:55). Vi är utifrån detta intresserade av hur intervjupersonerna beskriver könsroller i våra intervjuer.

Även sexualiteten kan anses vara socialt konstruerad. Män och kvinnor konstrueras som olika i den heterosexuella strukturen (Zetterquist & Styhre 2007: 40-41). Genderperspektivet innefattar stereotypa egenskaper som är kopplade till kön, dessa föreställningar lärs in genom socialiseringsprocessen och är således socialt konstruerade (Meusewisse, m.fl. (2007:269). De skriver vidare om hegemoni som är en konstruktion av hur mannen ska vara, den hegemoniska ställningen gör männen dominanta i samhället. Den hegemoniska mannen är stark, aktiv, självhävdande m.m. Dock finns det över och underordning, vissa män kan då bli marginaliserade. Så som att till exempel vita män står över svarta män och så vidare (Meusewisse, m.fl. 2007:269).

I våra intervjuer har det framgått att männen är mindre bra på att hantera sin empatiska förmåga än kvinnorna. En norm som följer av att vara man är att vårdtagarna har en föreställning om att den manliga personalen inte kan rulla deras hår på spolar. I vår studie visade det sig att män kan rulla hår men att de ständigt behöver bevisa och förklara för de äldre att de kan.

Även Connell belyser detta genom att mena att eftersom att heterosexualiteten som norm blir det svårt för en man att vara homosexuell eller avvika i övrigt från de som anses maskulint, alltså det som är hegemoni. Om mannen avviker från hegemonin anses han ha lägre status och kan ses som annorlunda och omanlig. (R.W. Connell 1996: 137).

7.2 Etik och normer

Då det visade sig att våra intervjuer i stor utsträckning beskriver normer i samhället och belyser etiska dilemman inom vården har vi inriktat oss på normer och etik som ett tema inom vår teori. Vi har valt att använda oss av etik och normer som ett tema eftersom vi anser att dessa är en viktig aspekt i omvårdnadsyrket.

Stryhn skriver att innebörden av etik blir olika beroende på var man arbetar. De centrala frågorna inom etiken både allmänt och i omvårdnadsyrket är "vad är ett gott liv" och "vad är en god handling" (Stryhn 2007:9-11) Stryhn skriver att begreppet etik ofta anses vara en synonym till begreppet moral. Moral är dock gränser människan sätter för varandras beteende medan etik är filosofiska funderingar om vad som är ett gott liv. Moral är således praktiska regler medan etik mer kan ses som värden som ligger till grund för reglerna (Stryhn 2007:13).

Malmsten skriver att beröring är en väldigt stor del i omsorgsyrket. Det går inte att utföra till exempel en dusch eller en hjälp med toabesök utan att vidröra den person man hjälper. Denna beröring räknas som instrumentiell, den behövs för att kunna utföra en arbetsuppgift. En expressiv beröring är spontan och innebär att till exempel möta någon med en varm blick, att kunna se hur vårdtagaren mår och vilja hjälpa med mera.

Enligt Repstad handlar folk som de gör eftersom de rättar sig efter de normer som finns i miljön de befinner sig i. Således följer människor annarbetade handlingsprogram snarare än att tänka själv. Normer är tätt sammanflätat med begreppet roll, en roll är en uppsättning normer och förväntningar som ska följas. Detta innefattar således hur man ska bete sig när man befinner sig i en viss social position. Normer kan uttryckas av andra personer i omgivningen så som till exempel män ska inte gråta (Repstad 2005:54-56).

Stryhn (2007) beskriver normer som en beteckning av regler vi följer i vardagen och syftar till att värna om grundläggande värden. Normer kan betraktas som påbud eller förbud. En av de normer som är av stor vikt inom omvårdnadsyrken är rätten till självbestämmande, man får alltså inte tvinga en person att göra något den inte vill (sid 40). Stryhn (2007) belyser vidare att en sjuksköterskas och således även en undersköterskas eller ett vårdbiträdes attityd mot vårdtagaren ska vara human, patientens värdighet, intergritet, identitet och val ska respekteras. Således har personalen en skyldighet att inte lämna ut uppgifter om sina vårdtagare (sid 68).

Något som är tätt sammankopplat med etik är empati. Det krävs att vårdgivaren har förmåga att känna empati. Empati innebär att kunna leva sig in i en annan persons situation, behov, tankar och känslor (Malmsten 2007:85). I omvårdnadsarbete är det viktigt med empati eftersom arbetet innebär att möta, förstå och hjälpa en annan människa (Stryhn 2007:160). Dock ska man inte leva sig in för mycket. En person med många vårdtagare kan inte vara djupt engagerad i alla. Vidare kan det vara känsligt för en vårdtagares integration att släppa in någon för nära (Malmsten 2007:85-86). Det är dessutom mycket viktigt att vårdpersonalen har förmåga till flexibilitet samt att de visar respekt och lojalitet för sina vårdtagare (Malmsten 2007:148). Respekt innebär att man ska kunna respektera olikheter och inse att alla vårdtagare och kollegor är unika (Malmsten 2007:162). Många studier har gjorts som har visat att kvinnor har en högre förmåga att känna empati än män. Detta kan vara en social konstruktion då kvinnor förväntas vara mer omtänksamma och empatiska. En del vill dock påvisa att det kan bero på biologiska och neurologiska faktorer (Rueckert & Naybar 2008).

8. Empiri och Analys

8.1 Introduktion till analys

Vi har valt att göra vår analys utifrån våra frågeställningar. Dessa innefattar beskrivning av kollegor samt beskrivning av arbetsuppgifter. Anledningen till valet av rubriker är kopplat till de olika frågeställningarna vi valt. Innehållet i svaren från intervjupersonerna gjorde att vi i flera fall kan analysera från fler än en av våra frågeställningar.

Vi tittade på våra rubriker utifrån våra teorier som handlar om etik och sociala konstruktioner. Vidare använde vi oss av citat från intervjudeltagarna och diskuterade dessa för att få en tydlig analys. Det vi främst undersökte genom frågerubrikerna var vår huvudfråga om hur kön konstrueras inom vården. Alltså blev vår analys inriktad på de konstruktioner

intervjupersonerna gav av sina kvinnliga och manliga kollegor samt vårdtagare. Etiken blev en naturlig del inom de områden som handlade om arbetsuppgifter.

Vi ville undersöka hur hemtjänstpersonalen uppfattar och beskriver sina kollegor. I intervjuerna ställde vi därför frågor om hur samarbetet ser ut inom hemtjänsten. Vi ställde även frågor om vilka intervjupersonernas kollegor är, främst inriktat på kön och ålder. Vidare frågade vi hur relationen till kollegorna ser ut samt om det finns någon uppgift intervjupersonerna anser att kvinnor eller män är bättre på att utföra.

För att förtydliga kring vilken intervjuperson som sagt vad i citaten har vi valt att ge dem fiktiva namn.

Intervjuperson

- 1: Malin
- 2: Klara
- 3: Anna
- 4: Nils
- 5: Stefan
- 6: Pelle

8.2 Beskrivning av kollegor

Vi ställde frågor till våra intervjupersoner som var direkt kopplade till kollegor men även frågor som ledde in på spåret kollegor. Frågorna omfattar arbetsuppgifter som intervjupersonerna anser att män är bättre på än kvinnor och vice versa. Frågorna innefattar även relationer till kollegor exempelvis utgång utanför arbetet, aktiviteter som anordnas av arbetsplatsen (Bilaga 2).

Malin beskrev under intervjun att hon enbart arbetade med kvinnor förutom på sommaren då där även var en man på arbetet. Hon berättade att hon anser att det är viktigt att träffa sina kollegor utanför arbetet via till exempel aktiviteter som anordnas av arbetsplatsen. Hon beskriver att det är mycket stress inom yrket och att det är påfrestande att arbeta nära varandra som hemtjänstpersonal då man lätt "trampar varandra på tårna". Hon belyste att det främst kunde vara svårt att arbeta tillsammans med andra kvinnor då de gärna blir tävlingsinriktade.

Sen är det kvinnor... Dom känner många gånger av situationen mer. Och det tävlas hela tiden om vem som ska ha den ledande rollen. I vår arbetsgrupp är det kanske inte så tydligt nu. Men jag vet att när jag jobbade inne på hemmet så tävlades det väldigt mycket och man kämpar väldigt om vem som ska ha högsta rang liksom.

Malin beskriver alltså att kvinnorna är mer tävlingsinriktade än vad männen är. Hon beskriver även kvinnorna som att "*de känner av situationer mer*". För Malin tycks det vara naturligt att kvinnorna tävlar med varandra. Faktumet att intervjupersonen menade att kvinnor känner av situationen mer kan vi anknyta till det som Rueckert & Naybar skirver om att kvinnor har en större förmåga att känna empati (Rueckert & Naybar 2008). Att känna av situationen anser vi är en del i att vara empatisk. Dock menar Malin att denna egenskap även kan vara negativ. Hon sa att kvinnor känner av varandra mycket och möjligtvis att de överanalyserar sina kollegor och olika situationer som uppstår. Det kan i sin tur leda till missförstånd som vidare kan leda till konflikter och tävlan.

Vid intervjuen med Nils framkom att han upplevde att kvinnorna pratade mycket mer "skit" om varandra än vad männen gör. Han menade att det kan bli väldigt mycket "hönsgård" när det är många kvinnor på en arbetsplats. Då vi frågade honom hur han menade förklarade han följande.

Ja kvinnor är väl rätt så det blir mycket snacka skit om varandra och sånt kan det också bli jag tror att på en manlig arbetsplats så är där nog inte så mycket sånt man går runt varandra och pratar och sånt.

Nils beskriver att kvinnor pratar mer "skit" om varandra än vad män gör. Detta kan vi koppla till vad Malin beskrev om att kvinnor tävlar mycket med varandra. På en väldigt kvinnodominerad arbetsplats kan det mycket väl vara så att man mäter sig med varandra. Det kan förmodligen i sin tur bidra till "skitsnack". Dock kan vi se det som ganska stereotypa fördomar detta att kvinnor mäter sig mer med varandra än vad män gör och att kvinnor pratar mer bakom ryggen på varandra. Vi upplever att det har mer med personlighetsdrag att göra än med kön även om vi tror att den könsliga aspekten spelar in inte minst med tanke på att kvinnor konstrueras på så vis att de pratar mer bakom ryggen på varandra och tävlar mot varandra. Meeuwisse menar att genderperspektivets inefattar stereotypa egenskaper som är kopplade till kön, dessa föreställningar lärs in genom socialiseringsprocessen och är således socialt konstruerade (Meeuwisse, m.fl. (2006:269). Vi antar att dessa föreställningar kan vara

svåra att bryta vilket medför att det är problematiskt att bryta det könsstereotypa mönster som finns i samhället och de förväntningar man har på sig som kvinna eller man inom vården.

Vi frågade vidare Nils varför han trodde att det finns så få män inom vården. Han svarade:

Det är väl lite mer att det har fått en stämpel på sig att det är kvinnogöra, ett kvinnoyrke.

Detta kan vi koppla till det som R.W. Connell skriver om manlig hegemoni och att om mannen avviker från hegemonin kan han anses ha lägre status och kan ses som annorlunda och omanlig (Connell 1996:137). Detta är social konstruktion som även vi tror bidrar till att det finns få män inom vården. Att känna sig omanlig och underordnad är ingenting som vi tror att många män väljer. Dock finns det ju dom som går emot strömmen men det är något relativt nytt. Storm menar att många män tidigare inte vågade söka till vårdutbildningar eller vården på grund av fördomar i samhället (Strom 2008:8, 119). Det visar på att sociala konstruktioner kan utmanas eftersom det faktiskt finns män som arbetar inom vården. Nils svarade följande då vi frågade honom vad han tyckte om att jobba med många kvinnor och om han umgås med sina kollegor på fritiden.

Ja man har kanske inte så jättemycket gemensamt men det går, vi pratar mest om jobbet, jag känner jag har inte så jättemycket gemensamt med dom egentligen så då blir det inte så mycket privat.

Nils nämner således att han inte anser att han har mycket gemensamt med sina kollegor. Han konstruerar således män och kvinnor som olika eftersom han senare belyste att han hade haft mer gemensamt med en manlig kollega. Han anser att han inte har mycket gemensamt med sina kollegor eftersom att de är kvinnor och han är man. Vi frågade vidare Nils om det kunde bero på att kvinnorna är äldre också. Han svarade att:

Det är nog lite blandat jag hade nog haft lite mer gemensamt, när jag har jobbat med någon kille och så har man haft lite mer, eller lite annat att snacka om kanske.

Således uppfattar vi att Nils menar att skillnader inte enbart handlar om att vara kvinna eller man utan i detta fall spelar även ålder in.

En annan manlig intervjuperson som vi benämner Stefan belyste att han tror att vårdtagarna har mer överseende med honom eftersom att han är man än vad de har gentemot hans kvinnliga kollegor. Följande beskrev han då vi frågade honom om han någon gång blivit särbehandlad på grund av att han är kille.

Ja det tycker jag väl absolut. Speciellt av vårdragarna det är lite sådär ahh men du, råkade du handla fel men det är okej liksom, du behöver inte bry dig men hade någon annan gjort det så hade dom fått på huvudet liksom kanske liksom inte av kollegorna dom ser ju igenom det, jag har ju varit där så pass länge, kanske när man var ny i såna fall men inte, så jag vet inte.

Stefan menar dock att hans kollegor inte särbehandlar honom för att han är kille trots att han nästan enbart arbetar med kvinnor. Den tredje manlige intervjupersonen Pelle beskriver att han anser att det blev jobbigt att enbart jobba med kvinnor då han tidigare arbetat mycket med en man. Pelle berättar dock att han har en bra relation till alla sina kollegor trots att de är enbart kvinnor.

Det var lite jobbigt till en början när jag kom till kommunen jag arbetar i eftersom jag när jag var i annan kommun arbetade väldigt mycket med en annan kille.

Pelle har även jobbat på en byggarbetsplats vi frågade honom om han upplevde en stor skillnad mellan att arbeta med många män i stället för många kvinnor.

Ja, men allt det här snacket om att det är hårdare arbetsmiljö bland killar på rasterna, det är det inte. Det är bara att man bytar objektet. Tjejer är inte ett dugg bättre. Så är det! Det är många gånger som jag tänkt - Vad fan säger ni?

Vi frågade Pelle om han ansåg att det var mer förväntat att en kille använde sig av grovt spåk.

Mmm...ja, precis. Det är väldigt hårt där också. Men man kan väl säga att det är ungefär sak samma. Det är mycket trams och skoj alltså. Men det är klart att man saknar hemtjänsten lite.

Vi tolkar det som att Pelle trivs med att arbeta med både kvinnor och män. Han beskriver att han inte anser att det finns någon större skillnad med hur kvinnor och män pratar och skojar. Trots detta belyser Pelle att han ansåg att det var jobbigt att börja arbeta i hemtjänsten i aktuell kommun där det enbart arbetade kvinnor eftersom han tidigare arbetat mycket med en annan man. Han menade vidare att det var mindre förväntat att kvinnor använde sig av ett grovt språk än män.

8.3 Den empatiska kvinnan

Flera av våra intervjupersoner beskrev sina kvinnliga kollegor som mer empatiska än sina manliga kollegor. Empati är ett återkommande tema i våra intervjuer och något som utan tvekan anses vara en egenskap som kvinnor har lättare för än män.

På frågan om det finns någon arbetsuppgift kvinnor är extra bra på att utföra fick vi följande svar av intervjupersonen Stefan:

Empati, den sociala biten överhuvudtaget, kvinnlig intuition med mera med mera absolut jag är en av de som tycker att det är skillnad på män och kvinnor, hur folk tänker. Det är därför jag tycker det är så mysigt att jobba med en massa kvinnor, alltså när jag haft problem eller någonting sånt så ser alla de på mig på arbetsplatsen så nauw är du nere puttinutti ska det daltas med en liksom jag menar hade jag jobbat på någon jävla byggarbetsplats, vad får man då, en dunk i ryggen liksom åh ryck upp dig för fan så det är klart att där är skillnad på. Och det är ju, jag vet kvinnor märker ju det lättare på ansiktsuttryck, rösläge, alltså hur en människa mår anser jag i alla fall. Men så ja, jag tror, jag tror att kvinnor generellt sätt är lite bättre på det som jag blir helt panikslagen. Trösta någon det är jag inte så där jätteduktug på exempelvis eller vård vid livets slutskede visst jag tar hand om den kroppsliga biten, allt, men ta hand om en anhörig som precis har sett sin mamma dö blir man helt så åååå panik, vet inte hur jag ska handskas med situation visst har man varit med om det fler gånger nu har jag varit med om det någon gång så, två tre gånger men nej, ja.

Vår tolkning är utifrån intervjun att Stefan konstruerar kvinnor som mer empatiska än män. Detta kan vi koppla till det Rueckert och Naybar skriver om att kvinnor förväntas vara mer omtänksamma och empatiska än män (Rueckert & Naybar 2008). Vi har reflekterat mycket över förmågan till empati och ransakat oss själv fall det är något fenomen vi känner igen att kvinnor är mer empatiska och visst kan det vara så att vi kvinnor är mer empatiska eftersom vi förväntas vara det. Vi ställde då frågan till Stefan om han tror att kvinnor är bättre på att ta hand om anhöriga än män. Vi ställde frågan eftersom vi anser att empati är en stor del i att skapa relationer till vårdtagare och deras anhöriga. Detta i likhet med vad Malmsten samt Stryhn skriver om empati och att det krävs att vårdgivaren har förmåga att känna empati för att kunna leva sig in i en annan persons situation, behov, tankar och känslor och eftersom att vårdarbetet innebär att möta, förstå och hjälpa en annan människa (Stryhn 2007:160 & Malmsten 2007:85). Där fick vi ett mer könsneutralt svar av intervjupersonen.

Inte att ta hand om anhöriga, jag kommer skitbra överens med en del anhöriga det är inte det jag träffade, jag träffade en man nu för inte så länge sen då hade hans mor gått bort nu var

dom i och för sig beredda på det, men så snacka man lite på stan och så, jag vet inte det känns konstigt, jag vet inte riktigt vad man ska säga och sånt, lite i med att man är vårdskadad också så blir det ju det där men det var ju ganska bra i och med att hon varit dålig så länge men allt var bra med honom sen så sa han till mig stort tack hon snackade alltid bra om dig och en till och då blev jag överväldigad och man vet inte vad man ska säga

Stefan beskriver således kvinnor som mer empatiska än män. Han kommer med ett väldigt könsstereotyp antagande om att männen dunkar en i ryggen om man är nere medan kvinnorna "gullar" med en. Stefan beskriver vidare att han har svårare för vad han ska säga till anhöriga om någon gått bort medan kvinnor har lättare för att trösta. Även i Storms studie framgick det en tydlig syn på likheten mellan att vara omsorgsinriktad och att vara kvinna. (Storm 2008:118). Möjligtvis bidrar detta till att Stefan har föreställningen om att kvinnor är mer empatiska och har lättare för att trösta en anhöriga till en person som har gått bort.

Nils beskrev i sin intervju bland annat att han anser att kvinnor är mer empatiska än män då vi ställde frågan om det finns någon arbetsuppgift han upplevde att kvinnor är bättre på fick vi följande svar.

Det är väl lite mer kanske, vad ska man säga, omvårdnadsbiten kan jag tro att dom är, sen kan jag då tro männen är kanske lite vad ska man säga inte så hårdhänta som kvinnor så har jag faktiskt märkt i vissa situationer också.

Vi frågade Nils om han upplevde att det var en kvinnlig egenskap att vara omvårdande?

Ja det är väl kanske lite så typ mer omhändertagande kanske.

Det är intressant att mannen belser kvinnor som mer omhändertagande men samtidigt som mer hårdhänta. Detta är två egenskaper vi kan tycka står i motsats till varandra. Är man omhändertagande tror vi att de är mer förväntat att man är försiktig vid beröring.

8.4 Den starka och skämtsamma mannen

Då en av våra kvinnliga intervjupersoner som vi benämner som Klara skulle svara på frågan om hur hon upplevde sina kollegor, kom hon in på ett arbete hon haft inom hemtjänsten i annan kommun. Där beskriver hon att hennes kollegor inte tog henne på allvar och trodde att hon kunde något. Klara berättade att hon enbart kom bra överens med två kollegor varav den

ena var kvinna och den andra var man. I samma intervju blev det tydligt att det är viktigt för henne att man kan skojar på arbetet och då främst kunna skoja med sina vårdtagare. Detta framgick då vi ställde frågan om det finns arbetsuppgifter hon anser att kvinnor är bättre på och att män är bättre på. Klara berättade att hon upplevde att männen skojar mer med vårdtagarna än vad kvinnorna gör. Hon nämnde att männen vågar vara grövre i sina skämt och att dom inte tycker att det är pinsamt att skoja. Hon beskrev dock att hon tror att männen skojar mer än kvinnorna eftersom att männen är yngre.

Det är mycket det här med att alltså eftersom i den arbetsgruppen där jag är där är de ju äldre och alltså de skojar ju gärna med dom, pensionärerna, men det är inte så mycket som om det kommer in, nu har jag bara, förr har jag bara jobbat med yngre killar eller så och då har dom varit väldigt skojfriska och liksom såhär, så det är väl den enda stora skillnaden jag har märkt det är liksom att de har vågat skoja mer. De har liksom inte de här att de tycker att de är pinsamt att skoja och eller vad man ska säga, de har, de vågar skoja mer med de äldre helt enkelt.

Vi frågade Klara om hon trodde att det var könsspecifika egenskaper att män skojar mer än kvinnor allmänt.

Nej det tror jag inte, jag tror bara det är mycket att dom ser, alltså nu med tanke på att där är så många äldre så. Jag tror att kvinnor är mer eller dom som jobbar där i alla fall är mer försiktiga och lite såhär medan männen liksom tycker att jaja men det är väl inte så farligt att skoja. De kan väl också skoja och sådär, det säger jag inte men männen tycker jag skojar mer.

Vi frågade Klara vidare om hon kunde ge ett exempel på hur männen skojar med vårdtagarna.

Ja de vågar ju vara lite grövre i sina skämt, de gör dom. Men sen, sen vet jag inte, sen kan det vara mycket att alltså, det är väl säkert deras personlighet också att de är så i vanliga fall så att det liksom smittar av sig på jobbet.

Klara beskrev alltså egenskapen att kunna skoja som mer kopplat till ålder och personlighet än kön. Hon berättade även hur viktigt hon anser att det är att kunna skoja.

Alltså jag vet ju att jag tycker att det är roligare att umgås med folk jag kan skoja med. Det har jättestor betydelse för att alltså dom har ju säkert varit så förr. Bara för att de kanske inte kan skoja om saker nu för att de har något problem med tal eller så här så betyder ju inte det

för det förgyller ju deras dag, det gör det ju. Många kan ju tala för sig men många äldre tror jag är lite försiktiga för de vet inte vad de ska säga, det är ju flera nya generationer som kommer och deras skämt som de kunde dra när de var yngre kanske inte passar in i dagens samhälle så jag tror att de är rädda för att säga fel.

Vi frågade ävren om Klara trodde att det var lättare för de äldre att skoja med männen eftersom du sa att männen mer allmänt skojar med dom och så?

Alltså det tror jag nog, det tror jag faktiskt.

Vi upplever att Klara vill vara könsneutral men att hon ändå pekar på att männen skojar mer. Detta kan vi koppla till det Nilsson-Motevasel skriver om den rationella strategin som är könsneutral och den emotionella strategin som ser skillnader mellan kvinnliga och manliga vårdtagare genom att till exempel se männen som mer dominanta (Nilsson-Motevasel 2006:5-9). Vi tolkar Klaras svar som om de kategoriseras inom den rationella strategin och alltså inte vill se könsskillnader. Samtidigt pekar hon på att männen på hennes arbete vågar vara grövre med sina skämt vilket kan peka på det Motevasel skriver om den emotionella strategin och att männen är mer dominanta. Männen vågar alltså mer. Kanske vill Klara vara könsneutral eftersom det är en norm inom dagens samhälle och täcker därför över att hon först menade att män skojar mer än kvinnor. Klara beskriver alltså enligt vår tolkning, männen som mer skojfriska. Hon beskriver även att det kan vara lättare att skoja om man är yngre.

En av våra manliga intervjupersoner som vi benämner som Stefan gav följande svar på frågan om det finns något han anser att hans manliga kollegor är bättre på än hans kvinnliga kollegor:

Nä tyngre grejer bara i så fall ren fysisk styrka i så fall, sen så är folk lite så där småspecialiserade vi har någon i gruppen bredvid centrum, vi är egentligen samma grupp men där är ju någon kille han brukar alltid springa när han har städ håller han alltid på med vvs och ska börja rota i deras kranar och grejer i fall något är fel och sånt jag menar jag hade inte gett mig på det eller så jag tror ingen av våra damer hade heller direkt.

Stefan fortsatte på samma spår då vi frågade om hans egna styrkor och svagheter.

Svagheter, ja det var det jag snackade om innan, jag är inte sådär jätte emotionell de flesta av mina föredetta har ju ansett att jag är emotionellt störd typ. Nej men kanske svårt att visa känslor och rätt så normala så där killbrister kanske det jag snackade om innan, konflikträdd

också det kan vara rätt så fast jag har lär mig ändå gentemot brukarna eller vårdragarna har man ändå lärt sig inom vården att säga stopp och att nä man vet att en del käkar upp hela armen på en liksom så det har man ändå lärt sig på något sätt. Nä vi kör på det.

Det är intressant att Nils ser detta som "normala killbrister" att inte kunna visa känslor på samma vis som kvinnor. Detta visar på att kvinnor beskrivs som bättre på att tolka känslor och att de har en större empatiska förmåga. En av de andra manliga intervjupersonerna, Pelle, gav ett liknande svar.

Ja. När någon faller så är tunga lyft något som män kan vara bättre på. Annars tunga vårdragare som ska vändas. Jag tror att kvinnor är mer omtänksamma, snällare i sättet. Män är mer bestämda fast på ett vänligt sätt.

Pelle benämner dock inte kvinnorna som mer empatiska och duktiga på att läsa av andra personer men vi tolkar att det han nämner om att kvinnor är mer omtänksamma passar in i temat. I likhet med intervjupersonen Nils, belyser Pelle männen som fysiskt starkare än kvinnor. Detta är ett intressant ställningstagande då vi anser att det finns män som är mer omtänksamma än kvinnor och kvinnor som är mer fysiskt välanpassade än män. Generellt sätt är det nog en ganska allmän syn att män är starkare än kvinnor och att kvinnor är mer omtänksamma än män. Vi upplever utifrån våra intervjuer att en social konstruktion är något som är svårt att bli av med eller ändra på. Även Anna, en av våra kvinnliga intervjupersoner beskrev män som starkare och lugnare än kvinnor. Dock belyser hon att många arbetsuppgifter kräver rätt teknik att utföra snarare än styrka. Anna nämner dessutom att hon anser att det är ganska jämlikt inom hemvården. Då vi frågade henne om hon tror att det finns någon arbetsuppgift kvinnorna är bättre på blev svaret som följer.

Samma svar här nästan kan jag känna. För att.... Innan jag började på detta jobb, hade jag sagt annorlunda. Då hade jag sagt att..ehh... kvinnor tål mer för att vi.....som att städa till exempel, det är många kvinnor som när dom kommer hem så städar dom också, men deras man kanske gör något annat. Männen kanske inte städar. Och vissa kanske man kan känna så att männen kanske tyckte att det var jättetråkigt att städa och dom kanske inte skulle känt det på det sättet för dom kanske inte gör det hemma, och det skulle inte bekommit dom på jobbet. Så innan tror jag att jag skulle säga så att nä, kvinnor är nog bättre på att städa. Mer noggranna och så vidare och... Men som jag svarade på förra frågan så tror jag inte att det finns det heller, något som vi kvinnor skulle vara bättre på. Det är väl kanske mer så att om

en äldre dam kanske berättar något som vi kan känna igen oss i antingen som dom gjort när dom var yngre som vi tjejer kanske ofta gör. Men det är ju inte yrkesmässigt liksom, så det tycker jag inte.

Anna berättar att hon innan hon började arbeta inom hemtjänsten trodde att kvinnor var tåligare än män. Hon nämner vidare att hon tidigare trodde att kvinnor var bättre på att städa. Hon konstruerar att kvinnorna städar mer hemma än vad männen gör.

Vår intervjuperson Klara svarade följande på frågan om hon tror att det finns någon arbetsuppgift hennes manliga kollegor är bättre på att utföra. Även hon belyste fysisk styrka som en typisk manlig egenskap.

Jag kan tycka att, innan har jag alltid tyckt så, eller trott att männen kanske är bättre på om det är några tunga lyft och så vidare. Kanske var det för att dom är lite starkare än vad tjejer är. Men i detta jobb handlar det inte bara om styrkan utan man måste vara väldigt.....jag kommer inte på ordet.... Man måste vara, Man måste inte bara vara stark utan smidig liksom. Man måste veta hur man ska lyfta och så. Och man måste lyfta på rätt sätt så går det liksom. Det handlar inte bara om styrkan. Men jag tror att många män skulle passa bra till att prata med dom gamla, det är många som är, många kanske inte tycker att män passar in i denna roll, i detta arbete liksom, just för att dom är män och.... Men jag kan känna att män många gånger är mycket lugnare än vad vi kvinnor är..och hade tagit dom äldre på ett annat sätt. Liksom gått ut och gått med dom och visst sen beror det på vilka män, om det är äldre eller yngre och såhär vad dom har för erfarenhet. Jag kan inte tycka, jag kan inte säga att kvinnor eller män hade varit bättre på det ena eller andra, för jag kan känna att en man kan vara lika bra på att duscha en människa som en kvinna kan, ge medicin och ja, det är ju mycket praktiska saker liksom. Så det finns inget jag kan säga som jag tror att dom (män) skulle vara bättre på. Utan det är nog lite jämlikt.

Klara belyser att hon tycker att det är jämlikt för män och kvinnor att arbeta inom vården. Detta är intressant då det skiljer sig från vad Storm skriver om att det är kvinnors definition av hur omsorgsyrket ska utföras som blir norm eftersom kvinnor dominerar inom vården (Storm 2008:8). Föreställningen om att män är fysiskt starkare än kvinnor tycks vara vanligt förekommande. Klara beskriver män som lugnare än kvinnor. Detta kan vi koppla till det Nils sa om att arbeta med många kvinnor och att det lätt blir en hönsgård. Således antyder

båda intervjupersonerna att männen är lugnare och den manliga intervjupersonen liknar kvinnor vid hönor som han menar är högljudda och stressade.

8.5 Beskrivning av arbetsuppgifter

Något vi upptäckte och reagerade på då vi ställde frågor om arbetsuppgifter kopplat till kön är att kvinnorna vi intervjuade "lindade in sina svar". De kunde säga att de tyckte att det finns skillnader mellan könen för att sen stryka över det. Kvinnorna verkade således vilja vara könsneutrala. Detta kan vi koppla till normen om att det idag ska vara jämlikt mellan kvinnor och män. Man ska helst inte se några könsskillnader. Som vi skrev i vår teori menar Stryhn att normer innefattar att värna om grundläggande värden (Stryhn 2007:40). Ett grundläggande värde i dagens samhälle kan vi se som att det inte ska tyckas att det finns skillnader mellan kvinnor och män. Det var dock intressant att de intervjuade männen inte tycktes vara lika försiktiga med att stämpla vissa uppgifter som kvinnor var bättre på eller män var bättre på. Dock framgick det även i de intervjuer vi hade med män att de inte vill göra för stor skillnad mellan män och kvinnor när det kommer till arbetsuppgifter.

Stefan beskrev följande då vi ställde fråga om det finns någon arbetsuppgift som skiljer sig beroende på om den utförs hos en kvinnlig eller manlig vårdtagare.

Manliga och kvinnliga ja, nej egentligen inte förutom att en del damer kan vara känsliga för att jag är kille och kommer till dom, alltså jag får kanske inte duscha dom eller nånting sånt. Jag har till och med varit med om att dom har tänkt på mig så har dom frågat ibland -Amen herregud du ska väl inte duscha mig? Och då får man liksom förklara det att jag har duchar gamla damer i liksom åtta år nu, här, det rör mig inte i ryggen. -Jaha, ja men då är det ju lugnt ju. Så det är rätt intressant. Sen om det är en doktor som pillar på dom liksom, en manlig doktor uppe på sjukhuset det struntar dom i men herregud om jag kommer och duschar dom typ. Men det brukar gå en del går absolut inte och en del går bra efter att man har snackat med dom jag brukar ju säga det att jag, ja visst, jag kan rulla hår och jag gör det jättebra till och med och ja mig rör det inte i ryggen om jag ser dig naken liksom så det men annars liksom inte arbetsuppgifter, tilltalssättet alltså, hur jag agerar är väl kanske annorlunda hos, jag har ju mina fotbollsgubbar kanske som en del hälsar jag knappt ens på när jag kommer in utan det är mer åååääe såg du matchen igår typ. Ja men så kan jag ju inte gå in gapandes, direkt in så fort jag kommer in genom dörren in till tant Agda så absolut beter man sig annorlunda ju.

Stefan menade först att det inte fanns så stora skillnader mellan att utföra arbetsuppgifter hos kvinnliga och manliga vårdtagare för att sedan gå över till att det fanns en del uppgifter som var annorlunda samt att hans sätt att prata med sina vårdtagare skiljer sig om han är hos en kvinna eller en man. Vad som blev intressant är att Stefan beskrev att hans kvinnliga vårdtagare inte reagerar på manliga doktorer men att de reagerar på beröring från honom. Kanske kan även detta bero på förväntningar och konstruktioner. Manliga doktorer har funnits länge än manlig vårdpersonal vilket kan bidra till att vårdtagarna kan vara vana vid manliga doktorer medan manliga undersköterskor eller vårdbiträden är något relativt nytt för vårdtagarna. Malmsten skirver att beröring är en väldigt stor del i omsorgsyrket. Det går inte att utföra till exempel en dusch eller en hjälp med toabesök utan att vidröra den person man hjälper (Malmsten 2007). Alltså är detta ett faktum som är svårt att kringgå och det skapar ett dilemma. Mannen kan inte utföra vissa arbetsuppgifter utan att beröra vårdtagaren och vissa vårdtagare tycker att det är känsligt att bli hjälpt av en man.

Palle Storm skriver om känsligheten med att utföra intim hygien på någon (Storm 2008:107,108). I likhet med vad Storm skriver belyser alla våra intervjupersoner främst duschen som en "problematisk" arbetsuppgift. Främst att vara man och duscha en kvinna. Överhuvudtaget belyses dilemmat med personlig integritet då det kommer till personlig hygien och att vara naken. Detta framgick då vi frågade intervjupersonerna om det fanns någon arbetsuppgift de upplevde att vårdtagarna föredrog att en kvinna eller att en man utförde. Klara svarade så här:

Vad skulle det kunna vara. Ja det är väl. Jag har. Alltså det jag har stött på det är att vissa kvinnor absolut inte vill ha män som hjälper dom när dom ska duscha. Dom tycker det är lite kränkande kanske om det kommer in en man, eller jag vet inte. Det är väl det enda jag har stött på så sen tror jag att det är ganska så lika. Män är väl mer de tekniska men det är väl bara precis för att man har den synen på kvinnor och män att män är mer tekniska.

Klara belyste problematiken vid duschning även då vi frågade henne om hur hennes arbetsuppgifter ser ut hos kvinnliga och manliga vårdtagare.

Alltså det. Jag försöker gå in och göra det ganska så lika för att alltså dom bemöter en ofta alltså på ett liknande sätt den enda skillnaden kan kanske vara att alltså man vet hur en kvinna vill ha, alltså oftast så man är ju det själv så därför så har man lättare att sätta in sig i den situationen än att tänka sig hur mannen vill ha det. Det enda som är skillnad egentligen är väl vid duschning, det kan vara lite svårare med män för man vet inte liksom om de bryr

sig om vad man gör och dom tycker att det är obehagligt att man är kvinna, men de brukar inte bry sig de flesta. Och kan dom inte tvätta sig själv ordentligt så får man göra det väldigt noggrant på genitalierna, det är det inte alla som gör så det kan vara lite chockande. Sen kan det ju vara skillnad för att förr när dom var yngre så, alltså dom skötte ju inte hushållssysslorna för det var alltid frun i förhållandet som gjorde det så man vet inte riktigt hur dom står, det kan vara det som kan vara svårt för dom kan förvänta sig ganska så mycket att man ska liksom plocka och städa och ha sig. Fast än det kanske inte tillhör för de kanske kan göra det själv.

Klara berättade dessutom att hon upplever de flesta män som mer krävande än kvinnorna. Det är dessutom intressant att hon belyser att hon tycker att det finns skillnad vid duschning. På så vis beskriver hon könen som olika. Nakenhet och att ta på "genitalierna så som hon benämner det kan likväl handla om känslighet inför att visa sig naken för någon annan som den könsliga aspekten. Det är dessutom tänkvärt att kvinnliga vårdtagare verkar tycka att det känns mer obehagligt att ha en man som duschar dom än vad manliga vårdtagare tycks ha gentemot kvinnlig personal. Möjligtvis kan detta bero på att kvinnor konstrueras som omsorgsgivare. Klara belyser att hon tycker att det är lättare att duscha kvinnor eftersom att hon själv är en kvinna. Dock finns det ju en ganska stor ålderskillnad mellan intervjupersonen och hennes vårdtagare så det bör vara svårt att generalisera att alla kvinnor vill ha duschen på samma vis. Även här belyser hon att det finns skillnader mellan könen. Vad som också fångar vårt intresse är att Klara säger att männen inte utför hushållsysslor lika bra som kvinnor eftersom det alltid var kvinnorna i hushållet som gjorde det förr. Vi förmodar att det stämmer att kvinnan gjorde mer hushållsarbete men vi ser inte att det skulle vara en svår uppgift för en man att utföra. Det beror i så fall snarare på allmäntillstånd än på kön. Klara menar vidare att de manliga vårdtagarna har högre krav på att man ska plocka och städa. Precis som hon beskriver kan det förmodligen vara svårt för en man att göra sådana saker själv om han inte gjort det förr och kanske borde han därför bli vägledad snarare än att ha någon annan som gör det åt honom. Klara nämner dessutom att den manliga personalen är mer tekniska. Här konstruerar hon mannen som teknisk. En reflektion vi gjorde kopplat till detta var att det säkert kan stämma i vissa fall men med dagens utbildningar och arbetsmarknad där både kvinnor och män är välkomna inom alla yrkesområden upplevs synsättet en aning föråldrat. Klara berättade även följande på frågan hon fick om arbetsuppgifterna ser likadana ut alla dagar i veckan. Här upplever vi att hon blir mer könsneutral.

Ja alltså man har ju olika alltså så som vi har det så har vi det så måndag till fredag schema och, och då är det ju att de har dusch beroende på lite på hur de känner och dom, man försöker få dem att duscha även om de inte vill så försöker man få dom att duscha en gång i veckan i alla fall sen är där ju dom som vill duscha varje dag och så så det är liksom lite olika det är helt upp till individen i fråga.

Vi frågade hur Klara gjorde om vårdtagaren inte ville duscha. Detta frågade vi eftersom vi anser att det hon nämnde om att försöka tvinga vårdtagarna att duscha strider mot det vi har läst om etik och rätten till självbestämmande.

Alla eller man ska inte säga. men de flesta vill ju vara renliga men de tycker att de är jobbigt de vill inte att vi ska tycka att det är jobbigt att hjälpa dom eller hur man ska säga så därför så försöker man få dem att förstå att man är där för deras skull och det är ju självklart att man vill att så länge de vill duscha och så länge dom vill känna sig rena för att där finns ju liksom, jag har inte träffat en enda äldre som inte vill känna sig ren men dom tycker att det, dom tycker att det är jobbigt liksom så därför försöker de att nej jag vill inte duscha idag. Båda psykiskt och fysiskt jobbigt dom vill inte vara till besvär för de har alltid klarat sig själv sen kan det vara svårt när det kommer in en yngre tjej och liksom...

När vi frågade Malin om hon upplevde att det var något männen som arbetar inom vården är bättre på, kom även hon in på temat dusch.

Jag vet inte inom vården.... Jag tror att det är väldigt jämlikt där. Jag tror att det är så när man arbetar med människor. Jag har inte märkt någon skillnad så. Det är i så fall hos brukarna... Dom är kanske inte så pigga på att bli duschade av en man när det gäller kvinnorna då. Men sen samtidigt så tycker dom trevligt när det faktiskt kommer en man för en gångs skull.

Även Malin nämner känslighet hos de kvinnliga vårdtagarna att bli duschade av en man. Däremot säger Malin att hon inte tror att det finns några andra skillnader mellan männen och kvinnorna som arbetar inom vården. Alltså är vår uppfattning att hon upplever det som att vårdtagarna ser könsskillnader men inte vårdpersonalen. Då vi frågade Malin om hon trodde att det fanns något som kvinnor är bättre på fortsatte hennes svar i samma tema.

Nä.... Alltså jag tror inte att det finns något som jag skulle kunna gör bättre än vad en man skulle kunna.

Malin fortsatte med att berätta följande på frågan om arbetsuppgifter kopplat till manlig och vårdpersonal.

Det är väl det där med duschen igen...Det gäller väl kanske inte alla men dom flesta kvinnliga vårdtagare vi går till föredrar att det är en kvinna som duschar dom. Det är väl kanske lite känsligt att visa sig naken för en 20-åring eller över huvudtaget en man. För många gånger har de kvinnliga vårdtagarna aldrig visat sig naken för någon annan än sin egen man då. Så det är känsligt många gånger.

När Malin svarade på frågan om kvinnlig personal är bättre på att utföra någon arbetsuppgift fortsatte hon på temat dusch.

Det är nog också det här med duschen då... Många av dom män som vi går till uppskattar att det är en kvinna som kommer och duschar dom. Där är många som absolut inte vill ha en man till det. Det är känsligt även för dom.

Vi frågade Malin vidare om hon ansåg att mycket av hennes ställningstagande handlade om den hygieniska biten hos vårdtagarna.

Ja, det här med att visa sig naken för någon är väldigt känsligt många gånger. Särskilt på sommaren kan det vara problem när det kommer så många olika personal med alla sommarvikarier och okända människor och så. Jag kan förstå det att det blir mycket när det kommer olika varje gång och så. Speciellt för de vårdtagare som tycker det är väldigt jobbigt och att man som person är väldigt blyg av sig. Nä..men just det här med att visa sig naken för någon är känsligt.

Till skillnad från en av de andra kvinnliga intervjupersonerna belyser Malin känsligheten med att vara naken. Således är hon inne på ett likande spår som Malmsten (2007) då Malmsten skriver att det inte går att utföra till exempel en dusch eller en hjälp med toabesök utan att vidröra den person man hjälper. Därav upplevs två dilemman. Vårdtagaren är naken samt beröringen från personalen då de blir duschade vilket bidrar till en väldigt utsatt position.

Den tredje kvinnliga intervjupersonen, Anna, benämnde även hon dusch på frågan om hon trodde att det fans någon arbetsuppgift vårdtagarna föredrog att en kvinna/man utförde.

Ehh... Jag tycker att det är svårt att säga vad dom föredrar att en man skulle utföra för att, i och med att jag inte har jobbat med någon man direkt. Jag har inte hört någon vårdragare säga att dom föredra att en manlig skulle utföra men... det jag tror att dom önskar att vi kvinnor gör är till exempel dusch, och när man ska tvätta dom övre och nedre hygien, så tror jag att i alla fall de kvinnliga vårdragarna föredrar att det är en kvinna istället för en man. För det är ju väldigt privat och personligt. Sen så tror jag att det kanske är hur man är som människa men om man ska se till majoriteten så tror jag att de kvinnliga vårdragarna föredrar att det är en kvinna som utför det arbete, istället för en man. För jag vet själv att vi har några vårdragare som har sagt att dom inte vill att några män ska komma in här när dom blir duschade eller tvättade. Så där ser man ju också att det är så. När det gäller manliga vårdragare så vet jag inte riktigt. När det gäller dusch eller tvättning eller så har jag inte fått någon uppfattning om att dom inte vill att det ska vara en kvinna. Inte heller att dom inte skulle vilja att det var en man.

Våra manliga intervjupersoner fortsatte i samma spår som de kvinnliga intervjupersonerna vad det gäller dusch. Vi ställde även här frågan om fall det finns några arbetsuppgifter intervjupersonerna ansåg att vårdragarna föredrog att en kvinna/man utförde. Nils svarade följande:

Det är väl bara då när jag vart och skullat ska duscha eller då lite omvårdnad så har de inte velat ha manlig hjälp men det är ytterst få.

Vidare frågade vi Nils om vårdragarna hade gett någon anledning till att de inte ville ha manlig hjälp vid dushning.

Ja, jag tror just någon som jag träffat så har det nog mest varit mannens önskemål inte så mycket hennes så det kan vara lite ja åt båda hållen där också.

Pelle svarade följande på frågan om den fanns några arbetsuppgifter som var olika hos en kvinnlig och manlig vårdragare.

Det enda som är lite annorlunda är dusch, när det kommer till kvinnor. Vissa damer vill inte ha manliga vårdare.

Vi ställde en följdfråga till Pelle som rörde om vårdragarna hade gett någon anledning till detta.

Nä, det är bara att dom inte vill att det kommer en kille. Dom tycker att det är pinsamt. Där var några damer... Speciellt en som jag gick till väldigt mycket, som tyckte det var väldigt jobbigt när jag skulle duscha henne första gången, men sen när det väl visade sig att det fungerade så ville hon inte byta personal. Hon ville inte ha dit någon kvinna sen. Det var bara jag som fick göra det. Män är kanske mer noggranna. Kvinnor är kanske lite slarvigare. Haha, nä jag vet inte men... Men hon gav mig aldrig någon anledning. Hon tyckte väl att det fungerade bra.

Det är intresseväckande att den kvinnliga vårdtagaren ändrade uppfattning från att tycka att det var jobbigt att en man duschade till att enbart vilja ha en man som duschade henne. Detta visar på att konstruktioner kan ändras. Vår uppfattning är att hon inte trodde att hon skulle kunna känna sig bekväm med en man eller att hon var rädd att han inte skulle kunna utföra duschen lika bra som en kvinna.

Vi frågade vidare Pelle vad för uppgifter han hade fått utföra vid de tillfällen han faktiskt inte fick duka en kvinnlig vårdtagare.

Ja, ta ett städ eller något annat, eller byta en dusch mot någon annan dusch, där det fungerar.

Vi frågade honom även om han någonsin tyckte att det drabbade honom negativt varav han svarade.

Icke, någonting. Inget problem över huvud taget.

Här visar det sig att män blir en aning stigmatiserad inom vården. Kanske kan det bero på att det är ett så kvinnodominerat yrke eller att kvinnor anses vara mer omsorgsivande än män. Pelle belyser dock att han inte tycker att det har påverkat honom negativt. Dock kan vi se det som något negativt att man inte får utföra vissa av de arbetsuppgifter man har på sitt schema samtidigt är det mer etiskt rätt att vårdtagaren själv ska få bestämma. Det belyser Stryhn då hon skriver att en av de normer som är av stor vikt inom omvårdnadsyrken är rätten till självbestämmande, man får alltså inte tvinga en person att göra något den inte vill (Stryhn 2007:40). Även Storm belyser detta genom att skriva om fenomenet att en man inte får dushca en kvinna vilket han påstår bidrar till en konflikt mellan att männen inte kan se sig själv som

erkända omsorgsarbetare och att vårdtagarna har rätt att bestämma över sina egna kroppar (Storm 2008: 107-108).

När vi frågade Nils om han tror att det finns någon arbetsuppgift som männen är bättre på än kvinnorna svarade han som följer:

Lite när det gäller den medicinska biten så tror jag faktiskt att där är vissa som har lite mer förtroende kanke till männen än vad de har till kvinnorna, just somliga då.

Vi frågade Nils vad han trodde att det berodde på varav han svarade att han inte visste. Att män skulle vara bättre på den medicinska biten var något vi inte hade väntat oss att få höra och det satte igång mycket funderingar. Varför skulle män vara bättre än kvinnor på den medicinska biten? Detta är inget någon av de andra intervjupersonerna har nämnt, de nämnde skillnader, exempelvis så som att män är starkare än kvinnor. Vi funderade således över om detta är en uppfattning enbart Nils har, kanske eftersom han nästan erbart arbetade med kvinnor eller om det är ett allmänt fenomen. Vi hittade inte något då vi letade tidigare forskning som kunde tyda på att detta var något som många tycker. Kanske har det helt enkelt enbart med hans personlighet att göra. Nils kanske är mycket noga som person utan att det beror på att han är man. Nils nämnde själv att han var noggran då vi frågade honom vad hans starka sidor var.

Nu får jag glänsa riktigt, ja sen är jag väl lite så noggrann också när jag arbetar så det känns liksom bra själv när man kör hem att man inte har missat något.

Nils nämnde dessutom tidigare under intervjun att han är en lugn person som fick vårdtagarna att känna sig trygga. Vi frågade honom om han tror att det är något både män och kvinnor är bra på. Här upplever vi att Nils blev mer könsneutral.

Det varierar det är mer hur personen är i fråga, somliga är lite mer uppkörda i sig själv, blir lätt uppstressade.

Då vi gick in på ämnet om hur de manliga och kvinnliga vårdtagarna bemöter manlig och kvinnlig personal fick vi följande svar från Malin. Vi frågade först hur hon blev bemött av männen vilket gav svaret:

Det beror ju lite på vilket humör dom är på. Ena dagen kan man vara världens hemskaste för man inte gör saker så som dom tänkt sig just då. Sen dagen efter kan man vara livets kvinna.

Det är lite vilket humör dom är på. Är dom på bra humör så är dom så att dom vill kramas och pussas. Och det känns lite sådär.... för dom flesta har en fru. Det känns inte bra emot frun. Men det är lite olika beroende på vilken manlig man kommer till.

Vi frågade Malin om hon upplevde något liknande bemötande från sina kvinnliga vårdtagare.

Nää...Ja.... Där är ju vissa som tycker att man inte kan någonting som yngre tjej, att man inte är tillräckligt lärd, utan att dom hellre vill ha dom äldre personalen, men ofta kan man övertyga dom om att vi faktiskt arbetar efter samma mall allihopa och att det kanske rör sig om detaljer i arbetet om hur vi är som personer när vi arbetar... Men annars är det nog inget annat.

Vår uppfattning är att Malin upplever det som mer komplicerat att arbeta med de manliga vårdtagarna. Hon beskriver att dom är ombytliga och kan ändra uppfattning om henne från dag till dag. Malin beskriver dessutom att hon ibland kan tycka att det känns besvärligt att männen vill kramas och pussas. Främst tänker hon då utifrån ett etiskt perspektiv eftersom hon berättar att det inte känns bra eftersom de manliga vårdtagarna ofta har en fru. Här ser vi en ståndpunkt som skiljer sig från det Motevasel skriver om den pedagogiska strategin som ser att det finns skillnader mellan kvinnor och män och menar att det är relativt vanligt att den kvinnliga personalen flirtar skämtsamt med de manliga dementa (Motevasel 2006:5-9). Malin tycks snarare uppleva att de äldre männen flirtade med henne.

Vi frågade Pelle om det fanns något han trodde att vårdtagarna föredrog att en man eller kvinna gjorde.

Ja, alltså vårdtagare som är vana vid att det kommer en kvinna och exempelvis städar och om detta ändras till att det kommer manlig personal i stället så blir det kalabalik -ohhh... du kan inte städa och ohhh.. det blir ju inte fint!!!Sen så visar man motsatsen och då blir dom helt chokade. Där är några grejor som till exempel omläggningar och så som dom tror att man inte klarar av om man är kille. Då är det extra roligt att bevisa att man kan klara av samma arbetsuppgifter som kvinnorna.

Vi frågade Klara om det fanns något hon trodde att kvinnorna var bättre på att utföra än männen.

Ja tycker dom gör ett bra jobb vilket som, jag tror inte jag sett någon större skillnad mellan just män och kvinnor men det skulle vara att rulla hår i så fall.

Vi ställde då följdfrågan om Klara inte trodde att män kunde rulla hår?

Jo men jag tror aldrig dom har provat själv och dom i min arbetsgrupp eller vad man ska säga de är som sagt äldre och har gjort de på sig själv när de är va yngre, alltså rullat hår. Så dom har ju provat det. Jag kan säkert tänka mig att männen kan om dom måste men jag tror inte att dom gärna gör det för det är liksom ingenting som dom. Alltså man vill ju ändå att det ska bli bra för dom äldre och vet man med sig själv att jag kan inte då ringer man hellre någon annan eller jag hoppas att dom gör det i alla fall.

Vi frågade då Klara om hon kunde rulla hår eftersom hon är en yngre generation.

Okej ja men jag har alltid tyckt om att hålla på med hår och fixa med hår så för mig så är det liksom inga större grejer men vet jag att det är en dam som vill ha det perfekt då ringer jag till en annan kollega som jag vet är van vid att rulla hår och säger att du kan komma hit och göra det. För det är inte för min del jag rullar hår utan det är för den damen liksom och då ska hon få trivas.

Här tycks Klara inte vilja vara lika könsneutral längre. Hon utgår från att kvinnor tycker det är roligare att hålla på med hår än vad män gör. Hon menar att männen inte har provat på att rulla hår själv. Detta kan vi koppla till det Meussewisse, m.fl. skriver om den hegemoni mannen som är en konstruktion av hur mannen ska vara (Meussewisse, m.fl. 2007:269). Det kanske kan ses som omanligt att vilja arbeta med hårvård trots att det finns många manliga frisörer.

9. Sammanfattning och Slutdiskussion

Syftet med vår uppsats var att beskriva hur manlig och kvinnlig personal inom hemtjänsten beskriver sin yrkesmässiga roll. Vi ville även ta reda på hur män och kvinnor upplever att det är att arbeta i ett kvinnodominerat yrke då det kommer till relationen till kollegor samt utförandet av arbetsuppgifter.

Vi anser att vi har fått svar på våra frågeställningar både de som belyser arbetsuppgifter och vårdtagare samt de som belyser kollegor. I intervjuerna framgick det att intervjupersonernas

kollegor är mellan 18-65 år. Vad som blev tydligt i våra intervjuer är att majoriteten av de som arbetar inom hemtjänsten i de kommuner vi undersökte är kvinnor. Vidare framkom det under intervjuerna att det fanns en positiv inställning till hemtjänsten och genom intervjuerna betonades ett stort fokus på vårdtagarnas hygien. Det framgick även att effekten av att det arbetar många kvinnor inom hemtjänsten kan bidra till en form av rangordning, vilket i sin tur bidrar till uppfattningen av att det kan finnas svårigheter att ta plats i sin arbetsgrupp.

Könsaspekten har legat som ett paraply över alla dessa. Något som framgick tydligt i samtliga sex intervjuer är att intervjupersonerna konstruerar män och kvinnor som olika. En vanlig beskrivning är att de manliga kollegorna är fysiskt starkare än kvinnorna medan kvinnorna har lättare för omsorgsbiten än vad männen har. Vad som också framgick är att det är mycket känsligt för de kvinnliga vårdtagarna att bli duschade av en man och att detta bidrar till ett dilemma då det ingår i männens arbetsbeskrivning samtidigt som vårdtagarna har rätt till självbestämmande. Ett annat exempel på skillnader mellan kvinnor och män är att vissa av intervjupersonerna belyste att det är ett typiskt "killproblem" att inte kunna visa känslor. Att visa känslor beskrevs således som något som kvinnor var bättre på än män.

Vi tror att förställningarna om män och kvinnor är olika är tätt sammanflätade med normer i samhället om hur en kvinna ska vara och hur en man ska vara. Inte minst när det kommer till hur mannen ska vara enligt hegemonin. Vårt samhälle är konstruerat så att det finns sociala mönster om hur man ska bete sig som man och kvinna. Dessa mönster är svåra att ändra även om vi har kommit en bra bit på vägen då kommer till jämställdhet. Det vi kan se genom vår studie är dessutom att det finns män som arbetar inom vården och som trivs med det. Vi ser således inte en lösning på att kvinnor och män konstrueras som olika men vi kan konstatera att de görs skillnader mellan kvinnor och män men att många inte vill tydliggöra att dessa finns.

Männen tycks trots kvinnodominansen inom vården inte känna sig stigmatiserade inom vårdyrket åtminstone inte gentemot sina kollegor. Kvinnorna verkar inte känna sig hotade av att männen tränger in i vården utan en vanlig föreställning tycktes vara att det är bra att det finns män inom vården då de är fysiskt starkare samt lugnare än kvinnor. Skitsnack och tävlingsinriktan tycks vara något som är förknippat med kvinnor och att det finns mycket kvinnor inom vården. Således kan fler män möjligtvis bidra till förväntan om en lugnare miljö och en bättre stämning i arbetsgruppen.

Litteratur:

Barfoed Martinell, Elizabeth (2008). *Berättelser om adoption*. Lund: Lunds universitet.

Bryman, Alan (2002). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber

Butler, Sandra. (2009). *Woman still taking care: The experiences of older home care workers*. University of Maine, Orono, Maine, USA: School of Social work.

Connell, Robert W. (1999). *Maskuliniteter*. Göteborg: Daidalos

Eliasson-Lappalainen, Rosmari & Szebehely, Marta (1998). "Omsorgskvalitet i svensk hemtjänst - hotad eller säkrad av att mätas?". I: Eliasson-Lappalainen, Rosmari & Szebehely, Marta (1998). *Vad förgår och vad består en antologi om äldreomsorg, kvinnosyn och socialpolitik*. Lund: Arkiv förlag.

Hydén, Margareta & Månsson, Sven-Axel. "Kön i teori och praktik". I: Meeuwisse, Anna & Sunesson, Sune samt Swärd, Hans. *Socialt arbete en grundbok*. Stockholm: Natur och kultur

Isaksson, Anna (2010). *Att utmana förändringens gränser : En studie om förändringsarbete, partnerskap och kön med Equal-programmet som exempel*. Lunds universitet.

Johnson, Björn (2001). *Aktörer, strukturer och sociala konstruktioner*. Lunds universitet.

Malmsten, Kerstin (2007). *Etik i basal omvårdnad... i någon annans händer*. Studentlitteratur

May, Tim (2001). *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur

Meeuwisse, Anna & Sunesson, Sune samt Swärd, Hans (2006). *Socialt arbete en grundbok*. Stockholm: Natur och kultur

Nilsson Motevasel, Ingrid (2006). *Personalens uppfattningar och förhållningssätt till män och kvinnor inom demensvårde*. Working-paper-serien Socialhögskolan: Lunds universitet.

Odén, Birgitta. "Omsorgsetik och kvinnosyn: ett historiskt perspektiv. I: Eliasson-Lappalainen, Rosmari & Szebehely, Marta (1998). *Vad förgår och vad består en antologi om äldreomsorg, kvinnosyn och socialpolitik*. Lund: Arkiv förlag.

Repstad, Pål (2004). *Sociologiska perspektiv i vård, omsorg och socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur

Rueckert, Linda & Naybar, Nicolette (2008). *Gender differences in empathy: The role of the right hemisphere*. Chicago :Northeastern Illinois University.

Stryhn, Helle (2007). *Etik och omvårdnad*. Lund: Studentlitteratur.

Storm, Palle (2008). *Kvinnor och män i avlönat omsorgsarbete: Hur kön kommer till uttryck i tal och handling på ett sjukhem*. Stockholm: Institutionen för socialt arbete.

Tollin, Katharina & Törnqvist, Maria (2005). *Feministisk teori i rörliga bilder*. Malmö: Liber.

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*.

Westerberg, Kerstin (2006). "Kunskap och lärande i äldreomsorgen". I: Blom, Björn & Morén, Stefan & Nygren, Lennart (red). *Kunskap i socialt arbete: om villkor, processer och användning*. Stockholm: Natur och Kultur

Zetterquist-Eriksson, Ulla och Styhre, Alexander (2007). *Organisering och inersektionalitet*. Malmö: Liber

Bilaga 1

Informationsblad

Hej.

Våra namn är Josefine Persson och Linnéa Lindvall.

Vi läser sjätte terminen på socionomprogrammet i Lund och det har nu blivit dags för oss att skriva en uppsats.

Det vi vill undersöka är könsroller inom hemtjänsten så som hur de anställda ser på sina kvinnliga och manliga kollegor och på sina arbetsuppgifter.

Detta vill vi undersöka med hjälp av en kvalitativ undersökning där vi kommer göra ett antal intervjuer med både kvinnor och män som arbetar inom hemtjänsten i Sjöbo och Tomelilla kommun. Intervjuerna kommer ge möjlighet till fria associationer kopplat till våra frågeställningar.

Intervjun kommer ta cirka en timme.

Deltagandet i intervjuerna är frivilligt och kan när som helst avbrytas utan att skäl behöver ges. Vi kommer avidentifiera alla personer som deltar i vår studie och materialet vi samlar in kommer enbart användas till vår uppsats.

Genom att intervjupersonen skriver under detta dokument medger personen i fråga att han/hon har tagit del av ovanstående information.

Mvh

Linnéa Lindvall, telenr: 0761747388 & Josefine Persson, telenr: 0733321522

Handledare: Tove Harnett, telenr: 046-222 14 26

Intervjudeltagarens underskrift _____

Datum _____

Bilaga 2

Intervjuguide

1. Hur gammal är du?
2. Hur länge har du arbetat inom vården?
3. Hur länge har du jobbat inom hemtjänsten i aktuell kommun?
4. Vad har du för utbildning?
5. Vad har du för anställningstyp?
6. Berätta om hur en dag/kväll/natt på arbetet ser ut för dig?
 - Arbetstider
 - Arbetsuppgifter
 - Trivsel
7. Berätta generellt om hur dina arbetsuppgifter ser ut hos dina manliga vårdtagare?
8. Berätta generellt om hur dina arbetsuppgifter ser ut hos dina kvinnliga vårdtagare?
9. Hur ser samarbetet ut inom hemtjänsten (arbetar du mycket ensam eller i grupp/par)?
10. Vilka är dina kollegor?
 - Kön
 - Ålder
11. Hur ser relationen till dina kollegor ut?
 - Arbetar bra / dåligt tillsammans
 - Umgänge på fritiden
 - Tid att lära känna varandra (fika/raster, aktiviteter med jobbet)
12. Finns det någon arbetsuppgift du anser/tror att männen är extra bra på?
13. Finns det någon arbetsuppgift du anser/tror att kvinnorna är extra bra på?
14. Vad är dina egna styrkor/svagheter?
15. Finns det någon arbetsuppgift du upplever att vårdtagarna föredrar att en kvinna utför?
16. Finns det någon arbetsuppgift du upplever att vårdtagarna föredrar att en man utför?

Exempel på följdfrågor:

- Kan du berätta lite mer om?
- Vill du utveckla det lite?
- Vad är skillnaden mellan?
- Skulle du kunna ge ett exempel på?
- Vilken betydelse har?